

ПРОГРАМА спецкурсу
«ЄВРЕЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА»
для учнів 8-11 класів

Пояснювальна записка

Важливість читання художньої літератури, особливо для дитини, яка пізнає світ, переоцінити важко. Адже від рівня читацької грамотності залежить глибина проникнення в зміст твору, рівень осмислення морально-етичних проблем, висвітлених його автором. Грамотний читач – це людина, в якій сформована стійка звичка до читання, наявна внутрішня потреба в здійсненні читацької діяльності з метою пізнання світу та самопізнання.

Актуальність навчального курсу «Єврейська література» зростає у контексті реалізації завдань Концепції літературної освіти в школі (схвалено наказом Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58), оскільки літературні курси в школі сприяють всебічному розвитку школярів, визначенню їхнього місця в полікультурному та різномовленнєвому просторі. Пропонований у програмі матеріал сприяє вихованню в учнів любові до книги, інтересу до духовних надбань своєї країни і людства в цілому, взаємоповаги до людей різних національностей, тому реалізуються принципи полікультурності, діалогічності, етичної та естетичної репрезентативності, українознавчий та аксіологічний. Зміст програми варіативного курсу є доповненням і логічним продовженням вивчення інваріантних і факультативних навчальних програм, зокрема – «Світова література», «Історія України», «Всесвітня історія», «Російська мова».

Також елективний курс «Єврейська література» є відповідним специфіці організації освітнього процесу в навчальному закладі «Міцва-613». Так, у Статуті навчального закладу (І розділ «Загальні положення») з-поміж завдань освітньої діяльності визначено значущість *«виховання в учнів шанобливого ставлення до родини, поваги до народної традиції і звичаїв, державної та рідної мов, національних цінностей українського та єврейського народів, інших народів, що населяють Україну, формування і розвиток соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, особистості, підготовленої до професійного самовизначення»*. Тому специфікою діяльності такої школи є те, що «навчальний заклад всебічно сприяє поглибленому вивченню іноземних мов, зокрема – івриту, англійської та інших мов, національних традицій, вихованню поваги до інших націй та народностей, сприяє взаємному збагаченню культур і традицій українського та єврейського народів».

Найголовніше, щоб діти полюбили читати, зокрема літературу, яка дає можливість отримати не лише естетичну насолоду (а це не менш важливо), а й відчути єврейський національний колорит, перейнятися повагою до історії і традицій свого народу, гордістю за авторів, чії імена складають скарбницю як національної, так і світової літератури. Отже, **мета курсу** – це розвиток читацької

компетентності учнів шкіл з мовами навчання національних меншин, формування системи етнокультурних цінностей і особистісних ідеалів школярів на прикладі обраних літературних творів.

Вибір авторів для самостійного читання зумовлений тісними життєвими і творчими зв'язками зазначених письменників з Україною. Для прикладу, класик єврейської літератури Х-Н. Бялик літературною і редакторською діяльністю займався в Одесі; життя і творчість Шолом-Алейхема, Саші Чорного, І. Вайсман пов'язані з Білою Церквою Київської області, поетів Е. Штейнбарга, П. Целана, Р. Ауслендер, З. Меербаум-Айзінгер – з Чернівцями; поети періоду Другої світової війни С. Кирсанов і В. Багрицький – одесити, П.Коган народився в Києві; Казакевич Е. – з родини редактора перших в Україні газет і журналів єврейською мовою. У такий спосіб реалізується українознавчий підхід до вивчення літературних творів єврейських митців.

У програмі також закладені міцні міжпредметні зв'язки (мови та література, філософія та історія), реалізація яких сприятиме поглибленому усвідомленню мовно-літературних процесів, розвитку мислення й мовлення школярів, розширенню їхнього кругозору.

Таким чином, у ході реалізації мети курсу вирішуються **завдання**:

- виховувати в учнів здатність до повноцінного сприйняття учнем-читачем художнього тексту як естетичного явища, в основі якого – високі моральні цінності;
- сприяти формуванню в учнів досвіду самостійної (індивідуальної та колективної) інтерпретації художнього твору з урахуванням його національної самобутності та загальнолюдських ціннісних орієнтирів;
- розвивати здатність школярів до самостійного вибору кращих зразків художнього читання для подальшої літературної самоосвіти.

Спецкурс розрахований на 4 роки викладання (з 8 по 11 класи) з тижневим навантаженням (щорічно) – 1 година. Усього програма курсу для кожного класу розрахована на 140 годин навчання, з урахуванням годин на здійснення навчального контролю (2 години) та систематизації вивченого (1 година).

Програма складена за тематичним принципом вивчення творів єврейської літератури. Зміст навчальних тем укладено з урахуванням читацького і життєвого досвіду, вікових особливостей учнів.

Методичні особливості навчання. Передбачено, що процес навчання здійснюється як українською, так і російською мовами, оскільки значна кількість представлених у програмі творів презентована російськомовними текстами, їх перекладами, а учні комунікативно здатні до такої роботи (вивчають російську мову). У ході вивчення програмного матеріалу учні мають можливість працювати з творами на уроках (*колективно*), брати участь в обговоренні проблем

(індивідуальна та групова робота), виконувати творчі завдання дослідницького і творчого змісту (навчально-проектні роботи).

Під час вивчення спецкурсу учні також удосконалюють навички виразного читання, коментування та відтворення прочитаного за допомогою таких видів роботи з текстом твору: переказ (докладний, стислий, вибірковий), аналіз ідейно-художніх особливостей твору (визначення теми, ідеї та вжитих художніх засобів), зіставлення твору з іншими у контексті світового літературного процесу, висловлення власного ставлення до прочитаного тощо.

Отже, процес навчання передбачає проведення навчальних занять із використанням традиційних та інноваційних методик: передбачені уроки виразного читання, уроки-презентації творчості майстра, уроки систематизації та контролю, уроки-круглі столи, -диспути, - віртуальні екскурсії тощо.

Оцінювання результатів навчальної діяльності школярів відбувається відповідно до визначених критеріїв навчальних досягнень учнів зі світової літератури.

Спецкурс має відповідне навчально-методичне забезпечення. Укладено експериментальні «Навчальні книги для читання» (8 кл., 9 кл., 10 кл., 11 кл.), які вміщують: біографічні довідки про митців, тексти творів та їх перекладні варіанти (окремі – в скороченні), рекомендації для самостійного читання, додаткові матеріали українознавчого змісту (про Шолом-Алейхема, Пауля Целана, І. Вайсмана), відомості про письменників-лауреатів Нобелівської премії в галузі літератури (І. Башевіса Зінгера, Б. Пастернака, Ш-Й. Агнона, Н Закс, С. Беллоу), а також маловідомих школярам класиків світової літератури – М.Мойхер-Сфорема, Х-Н. Бялика, Е. Штейнбарга, С. Цвейга, сучасних авторів – Е. Севели, М. Шалєва, Д. Рубіної, Н. Рівкіної та ін.

Зміст програми

8 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

32 години навчальних; 2 години - контроль; 1 година - систематизація вивченого

№ теми	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Освітні вимоги
1	6	<p>Давньоєврейська література. Єврейська література середніх віків</p> <p>Цар Соломон. Його царювання – пора найвищого розквіту єврейської могутності і впливу.</p> <p>Приповідки царя Соломона – «вислови розуму, настанови мудрості».</p> <p>Дунаш бен Лабрат (ок. 920 - 990) – основоположник світської єврейської поезії. «Запрошення на бенкет» – зразок нової поезії.</p> <p>Шмуель га-Нагід (993 - 1056) – «один з найбільш досконалих людей за своїми знаннями, мудрості». <i>«Вірші Мудрості»</i>. Винахідливість, краса стилю поезії.</p> <p>Іегуда Галеві (1075 – 1142) – «зірка своєї епохи». Багатий літературний спадок поета.</p>	<p>Учень (учениця): розповідає про драматичний прихід до влади царя Соломона; звертає увагу на різноманітність його талантів як політика, державного діяча і поета; розповідає напам'ять 3-5 приповідок (за вибором учня); коментує приповідки, зіставляє з власним життєвим досвідом; виразно читає поезії Д. бен Лабрата, Ш. га-Нагіда, І. Галеві; пояснює композиційні, стильові і художні особливості середньовічної єврейської поезії.</p>
2	5	<p style="text-align: center;">Поезія «єврейського національного відродження»</p> <p>Хаїм-Нахман Бялик (1873 – 1934). Життєвий і творчий шлях. Одеський період творчості. <i>«Пташці»</i> – талановитий дебют майбутнього майстра. Тяжіння до сонця, до справжньої повноти життя (<i>«Весна», «Біля книжкової шафи»</i>). Бунт єврейської душі проти вікового рабства – поема <i>«Сказання про погром»</i>.</p> <p>Еліезер Штейнбарг (1880 – 1932) і Україна. Місце поета у культурному середовищі м. Чернівці. Майстерне поєднання розмовної бесарабської промови з талмудичних алюзіями, єврейським фольклором і байкарськими традиціями європейської літератури. Байки <i>«Червоний мак», «Дзекало і картина», «Дим і Туча»</i>.</p>	<p>Розповідає, що Х-Н. Бялик під час перебування в Одесі заявив про себе як про самобутнього поета; відзначає, що поет підняв новоеврейську поезію до висот європейських літератур; розповідає напам'ять уривок з вірша «Біля книжної шафи»; формулює тему і ідею поеми; визначає особливості стилю автора.</p> <p>Усвідомлює, що Е. Штейнбарг започаткував новий жанр у єврейській літературі – байку (перші публікації в чернівецьких газетах); виразно читає байки, визначає жанрові, художні особливості, ілюструє їх; тлумачить мораль байок, зіставляє переклади однієї байки.</p>

3	7	<p>Засудження війни і Голокосту</p>	<p>Учень (учениця):</p>
	2	<p>Анна Франк (1929 – 1945). Щоденник. Доля щоденника єврейської дівчинки з Нідерландів. «Сховище» – спроба розповісти про жахи перебування в гетто, про надію на порятунок від смерті.</p>	<p><i>виразно читає</i> уривки з твору; <i>описує</i> художньо-емоційний фон твору; <i>висловлює</i> власну позицію до історичних подій, емоційно описаних у «Щоденнику».</p>
	2	<p>Зельма Меєрбаум-Айзингер (1924 – 1942). Доля буковинської дівчини, що стала жертвою Голокосту, і її віршованого щоденника. Поезії, написані у «трудоному таборі». Трансїстрії – гімн всеперема-гаючому коханню і життю. Переклади творів українською мовою земляком поетеси – Петром Рихло.</p>	<p><i>Розповідає</i> про трагічну долю юної буковинської поетеси, <i>формулює</i> власну позицію; <i>виразно читає і аналізує</i> вірші; <i>читає напам'ять вірш (за вибором);</i> <i>розмірковує</i> над почуттями відчаю і безнадії, кохання і захоплення красою природи.</p>
	3	<p>Г. Я. Бакланов (1923 – 2009). Воєнна тематика – головна у творчості письменника-фронтовика. «<i>Був місяць травень</i>». Зображення трагедії сім'ї, що була вивезена на роботу до нацистської Німеччини.</p>	<p><i>Переказує</i> уривки з повісті; <i>визначає</i> тему та ідею твору; <i>характеризує</i> систему образів; <i>висловлює</i> власне ставлення до подій, описаних у творі.</p>
	4	<p>Жанрове розмаїття творів письменників-євреїв II половини XX століття</p>	<p><i>Коментує</i> біографічні й творчі факти про драматурга; <i>читає виразно в особах</i> п'єсу; <i>переказує від 3-ої особи</i> сюжет; <i>пояснює</i> жанрові особливості твору; <i>характеризує</i> образи; <i>висловлює свою точку зору</i> на події.</p> <p><i>Коментує</i> прочитане на основі єврейського фольклору; <i>характеризує</i> персонажів твору; <i>наводить приклади</i> художніх засобів у творі, аргументуючи прикладами.</p> <p><i>Виразно</i> читає улюблені епізоди; <i>доводить</i>, що даний твір за жанром є казкою; <i>пояснює</i> поведінку головного героя, його ставлення до оточуючого світу.</p>
	3	<p>Є. Л. Шварц (1896 – 1958). Становлення драматурга. «<i>Звичайне диво</i>» – п'єса-казка, яка «висловлює наші думки про справедливість, уявлення про щастя, погляди на добро і зло».</p>	<p><i>Коментує</i> біографічні й творчі факти про драматурга; <i>читає виразно в особах</i> п'єсу; <i>переказує від 3-ої особи</i> сюжет; <i>пояснює</i> жанрові особливості твору; <i>характеризує</i> образи; <i>висловлює свою точку зору</i> на події.</p>
3	<p>Ісаак Башевіс Зінгер (1902 – 1991) – ізраїльський письменник, лауреат Нобелівської премії. Твори для дітей. Фантастична історія «<i>Голем</i>». Фольклорні мотиви, казковість оповіді.</p>	<p><i>Коментує</i> прочитане на основі єврейського фольклору; <i>характеризує</i> персонажів твору; <i>наводить приклади</i> художніх засобів у творі, аргументуючи прикладами.</p>	
3	<p>Моріс Дрюон (1918 – 2009) – французький письменник. Повість-казка «<i>Тісту – хлопчик із зеленими пальцями</i>». Феєричність подій, неординарність головного героя.</p>	<p><i>Виразно</i> читає улюблені епізоди; <i>доводить</i>, що даний твір за жанром є казкою; <i>пояснює</i> поведінку головного героя, його ставлення до оточуючого світу.</p>	

	3	<p>Аркадій і Борис Стругацькі – відомі фантасти, визнані класики світової літератури. Зображення у творах «Світу-в-Якому-Їм-Хотілося-би-жити».</p> <p>«Понеділок починається в суботу» – «казка для наукових співробітників молодшого віку», ода творчій праці.</p>	<p>Учень (учениця) : <i>коментує</i> сюжет повісті; <i>визначає жанрові особливості</i> фантастичного твору; <i>визначає</i> художні засоби, що створюють позитивний настрій, аргументуючи прикладами з тексту.</p>
	2	<p>М. М. Хемлін (народ. 1960). Творчий шлях письменниці; спільність мотивів з творами Шолом-Алейхема та І. Бабеля (опис традицій українсько-єврейського провінційного містечка). Заглиблення у життя «минулого покоління, яке оживає в розповідях і речах».</p> <p>«Молитва». Самуїл Віхнович – образ «маленької людини» з великим серцем.</p>	<p><i>Розповідає</i> про заглиблення письменниці в історичне минуле єврейського народу на українській землі, його долю у період Другої світової війни; <i>характеризує</i> образ С. Віхновича; <i>розмірковує</i> про моральні цінності героїв.</p>
5	1	<p>Систематизація вивченого за навчальний рік. Письменники про Україну, єврейський народ, історію їх взаємозв'язків.</p>	<p>Учень (учениця): <i>презентує (оформлює творчий захист)</i> улюблений твір.</p>

Для вивчення напам'ять:

1. Приповідки царя Соломона (3-5 за вибором учня).
2. Х-Н. Білик «Біля книжкової шафи» (уривок).
3. Зельма Меєрбаум-Айзингер (вірш за вибором учня).

Зміст матеріалу

9 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

32 години навчальних; 2 години - контроль; 1 година - систематизація вивченого

№ теми	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Освітні вимоги
1	7	Мотиви єврейської історії і фольклорні традиції в художній літературі	Учень (учениця) :
	3	Менделе Мойхер-Сфорим (1835 – 1917) – основоположник сучасної світської єврейської літератури мовою ідиш. «Подорож Бен'яміна Третього» – лірико-сатирична фантазмагорія. Літературні джерела твору. Своєрідність композиції. Характеристика героя-мандрівника і вигадника.	<i>знаходить паралелі з творами середньовічної літератури, що є джерелами твору; визначає жанрові і композиційні особливості роману; характеризує персонажів твору, висловлює своє ставлення до них.</i>
	3	Стефан Цвейг (1881 – 1942) – австрійський письменник. Філософський підтекст творів письменника-історика. «Похований світильник» . Історичне і притчове джерела повісті. Символічне значення назви. Система образів.	<i>Розповідає про захоплення автора історією і традиціями єврейського народу; переказує притчу, з'ясовує символічність назви повісті; аналізує систему образів.</i>
2	1	Шмуэль-Йосеф Агнон (1887 – 1970) – лауреат Нобелівської премії. Життєвий і творчий шлях. Фольклорні мотиви в оповіданні «Кізочка» .	<i>Усвідомлює значення творчості автора для розвитку світової культури; з'ясовує вплив життєвих обставин на вибір творчих пріоритетів; робить ідейно-художній аналіз твору, визначаючи його фольклорні джерела.</i>
	9	Поезія і проза Другої світової війни	
	1	С. І. Кірсанов (1906 – 1972) – кореспондент армійської газети. Захоплення красою природи і життя («Осінь» , «Відмінювання»). Спорідненість долі солдата і долі поета на війні («Творчість»).	<i>Розповідає про життєвий і творчий шлях поета; виразно читає вірші; робить художній аналіз обраного поетичного твору.</i>
1	Джек Алтаузен (1907—1942) . Поетичний і ораторський таланти військового журналіста. Незламність духу поета («Батьківщина дивилась на мене»).	<i>Розповідає про величну і трагічну долю журналіста і поета; визначає тему та ідею твору.</i>	

	2	<p>П. Д. Коган (1918-1942). Неординарність світогляду і життєвої позиції юнака (<i>«Косым, стремительным углом...»</i>), <i>«Поймай это слово...»</i>). Тонкий ліризм воєнної поезії (<i>«Ліричний відступ»</i>).</p>	<p>Учень (учениця): <i>виразно</i> читає вірші, один (за вибором) – <i>напам'ять</i>; <i>з'ясовує</i> художні особливості поезій.</p>
	1	<p>С. П. Гудзенко (1922 – 1953). Становлення поета-киянина. «Голос» поетів – «хлопчат з інтелегентними обличчями», покоління, що подорослішало під час війни (<i>«Перед атакою»</i>, <i>«Небеса»</i>, <i>«Моє покоління»</i>).</p>	<p><i>Передає</i> патріотичний настрій поетів-фронтовиків; <i>декламує</i> вірші (один, за вибором, напам'ять); <i>обирає</i> влучні біографічні факти для аналізу поезій.</p>
	1	<p>В. Е. Багрицький (1922 – 1942) – представник покоління поетів-воїнів, що назавжди залишились молодими. Твори <i>«Зустріч»</i>, <i>«Очікування»</i>.</p>	<p><i>Декламує</i> вірші; <i>робить художній аналіз</i> віршів; <i>визначає</i> власну позицію до поезії молодих поетів-фронтовиків.</p>
	3	<p>Е. Г. Казакевич (1913 – 1962) – поет, прозаїк, перекладач з ідиш. <i>«Зірка»</i> - повість про подвиг розвідників.</p>	<p><i>Розповідає</i> про творчість письменника, <i>звертає увагу</i> на цікавість до єврейського фольклору; <i>визначає</i> тему, ідею повісті; <i>аналізує</i> образи розвідників.</p>
3	6	<p>Проблематика Голокосту в світовій літературі</p>	
	3	<p>Прімо Леві (1919 – 1987) – італійський письменник – антифашист. Введення в суспільну свідомість теми Катастрофи (Шоа). <i>«Чи це людина?»</i> – «книга сторіччя». Автобіографічність збірки оповідань <i>«Періодична система»</i>.</p>	<p><i>Розповідає</i> про тяжкий життєвий шлях письменника-колишнього в'язня «Освенциму»; <i>досліджує</i> автобіографічні елементи творів; <i>визначає</i> проблематику оповідань; <i>засуджує</i> фашизм у всіх його проявах.</p>
	1	<p>Гіла Секштайн (1907-1943) – художниця з варшавського гетто. Заповіт <i>«Із некла з любов'ю»</i>. Її картини – художня хроніка Катастрофи.</p>	<p><i>Висловлює враження</i> від картин, написаних у гетто; <i>аналізує</i> «заповіт», <i>звертаючи увагу</i> на ключові елементи твору.</p>
	2	<p>О. А. Галич (1918 – 1977) – російський поет. <i>«Кадіш»</i> – поема-реквієм, присвячена подвигу Януша Корчака, який загинув разом з вихованцями «Дому сиріт» у Треблінці.</p>	<p><i>Розповідає</i> про подвиг польського лікаря і письменника Я. Корчака; <i>визначає</i> жанрові композиційні особливості твору; <i>виразно читає напам'ять</i> уривок із поеми.</p>

4	10	Тема історичної пам'яті	<i>Учень (учениця):</i>
3		<p>І. Г. Еренбург (1891 – 1967). Життєвий і творчий шлях російського поета і прозаїка. Збірка новел <i>«Тринадцять люльок»</i>. Філософський погляд на минуле. Поезія (вибрані вірші, <i>«Бабин Яр»</i>). Обов'язок поета – бути чесним перед пам'яттю предків і перед нащадками.</p>	<p><i>читає</i> одну з новел збірки, <i>переказує</i> її сюжет; <i>розмірковує</i> над вічними моральними цінностями; <i>виразно читає</i> вірші; <i>визначає</i> позицію автора щодо ролі поезії в суспільстві.</p>
3		<p>А. Н. Рибаків (1911—1998). <i>«Важкий пісок»</i>. Історія родини – історія країни і народу. Історичний і філософський погляди на необхідність збереження родинних традицій.</p>	<p><i>Коментує</i> прочитані розділи роману; <i>висловлює</i> власну думку про прочитане; <i>оцінює</i> поведінку героїв.</p>
2		<p>Карла Фрідман (народ. 1952) – нідерландська письменниця, представниця 2-го покоління тих, хто пережив Голокост. Роман <i>«Дві валізи спогадів»</i> – міркування про долю єврейського народу, про його вікові традиції і пережиті трагедії.</p>	<p><i>Показує</i>, як автор «з кошмару створює мистецтво»; <i>визначає</i> національний колорит; <i>виділяє</i> риси, властиві єврейському народові.</p>
2		<p>Наталія Рівкіна (народ. 1974 г.). Глибокий психологізм творів. Незбагнений потяг героїв до здійснення мрії в оповіданнях <i>«Давид»</i>, <i>«Одна правдива історія»</i>.</p>	<p><i>Формулює</i> ознаки творчого стилю поетеси; <i>робить</i> ідейно-художній аналіз оповідань.</p>
5	1	<p>Систематизація вивченого за навчальний рік. Письменники про Україну, єврейський народ, історію їх взаємозв'язків.</p>	<p><i>Учень (учениця):</i> <i>презентує (оформлює творчий захист)</i> улюблений твір.</p>

Для вивчення напам'ять:

1. 2 вірші поетів Другої світової війни.
2. О. Галич «Кадіш» (уривок за вибором учня).

Зміст програми

10 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

32 години навчальних; 2 години - контроль; 1 година - систематизація вивченого

№ теми	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Освітні вимоги
1	5	<p>З творчого доробку Шолом-Алейхема</p> <p>Шолом-Алейхем (1859 – 1916) – український, єврейський письменник, класик єврейської літератури. Шолом-Алейхем та Україна. Життєвий і творчий шлях письменника. Період життя у Білій Церкві.</p> <p>20-річна робота над романом у новелах <i>«Тевье-молочник»</i> (1-2 новели). Образ Тевье – народного улюбленця з неперевершеним почуттям гумору. Український колорит у творах.</p> <p>Юнацький роман <i>«Пісня над піснями»</i> – гімн першому коханню.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>розповідає</i> про життя і творчість письменника, про його зв'язки з Україною;</p> <p><i>переказує</i> сюжет 1-2 новел з роману <i>«Тевье-молочник»</i>;</p> <p><i>з'ясовує</i> самотність стилю автора;</p> <p><i>дає</i> характеристику образу Тевье;</p> <p><i>знаходить</i> паралелі <i>«Пісні над піснями»</i> з її літературними джерелами.</p>
2	3	<p>На зламі століть</p>	
	3	<p>І. Е. Бабель (1894 – 1940). Життєвий і творчий шлях. <i>«Одеські оповідання», «Конармія»</i> – збірки оповідань, замальовок життя і побуту часів громадянської війни, яскравість характерів. Змалювання поневірянь і сили духу єврейської родини (<i>«Перехід через Збручу», «Гедали»</i>).</p>	<p><i>Характеризує</i> проблематику і особливості композиції збірки;</p> <p><i>коментує</i> сюжет обраних для читання оповідань;</p> <p><i>створює</i> словесні портрети героїв оповідань;</p> <p><i>відзначає</i> історичну канву збірки.</p>
3	9	<p>Доля людини, доля родини – доля народу</p>	
	2	<p>Цві Прейгерзон (1900 – 1969). Життєвий і творчий шлях. Захоплення мовою іврит, вірність традиціям свого народу. <i>«Іврит»</i>. Автобіографічність оповідання. Незламність духу героя.</p>	<p><i>Знаходить</i> докази автобіографічності твору; <i>висловлює</i> власну думку щодо вчинків героїв;</p> <p><i>розмірковує</i> над поняттям «патріотизм» та його втіленням у художньому творі.</p>
	3	<p>І. Грекова (1907 – 2002). Роман <i>«Свежо предание»</i> – історія єврейської сім'ї, яка пройшла через революцію і роки сталінського терору. Любов, вірність, взаємоповага – запорука щасливої родини.</p>	<p><i>Знайомиться</i> з долею сім'ї Левіних;</p> <p><i>розповідає</i> про надзвичайну теплоту відносин між членами родини;</p> <p><i>висловлює власну точку зору</i> на сімейні традиції.</p>

	2	Ефраїм Севела (1928 – 2010). «Продай свою матір» – повість-діалог. Непрості відносини батьків і дітей, пов’язані з історичними випробуваннями ХХ століття.	Учень (учениця): коментує прочитані розділи з повісті; аналізує поведінку персонажів, висловлює своє ставлення до них; характеризує емоційний фон повісті, ілюструє прикладами.
	2	Марія Рольникайте (народ. 1927 р.) – колишній в’язень єврейського гетто у Вільнюсі. Розповідь про численні жертви Голокосту у документальній повісті «Я повинна розповісти...». Трагедія єврейського народу на прикладі трагедії сім’ї.	Розповідає про життєві випробування авторки та її родини під час війни; обґрунтовує документальність твору; аналізує поведінку людей перед смертельною небезпекою; висловлює своє ставлення до описаних подій.
4	4	Теплота родинного вогнища	
	2	Діна Калиновська (1934 – 2008). Дитячі роки, проведені в Одесі, теплота спогадів письменниці про свою родину. «О субота!» – повість про старих людей, які оберігають сімейну пам’ять. Історія одеської єврейської родини – основа повісті.	Розповідає про дитинство письменниці, яке пройшло в Одесі і спогади про яке надихнуло на створення повісті; передає інтригу, яка лежить в основі сюжету повісті; розмірковує над сенсом справжньої дружби, над вічними цінностями.
	2	Ірина Левітес (народ. 1955). «Боричев Ток, 10». Сім’я, кохання, дружба – вічні цінності, що захищає письменниця у по-вісті. Традиції єврейської родини. «Одесько-єврейський» гумор у повісті.	Переказує добру, веселу і сумну історію любові дорослих до дітей, дітей до дорослих; висловлює своє ставлення до прочитаного.
5	3	Класики світової фантастики	
		Станіслав Лем (1921 – 2006) – польський вчений, письменник-фантаст. Автобіографічний нарис «Високий замок». «Соляріс» – шедевр світової фантастики. Погляд у майбутнє, відповідальність ученого за своє відкриття.	Коментує уривок з автобіографічного нарису, пояснює життєвий вибір автора; визначає жанрові та художні особливості творів; характеризує образи роману, пояснює їх наукову позицію.
6	8	Із поезії	
	3	Марк Шагал (1887-1985) – видатний живописець і поет. Поетична творчість – вірші на їдиш. Милування батьківщиною. Захоплення міццю свого народу і біль за його поневіряння. («До брами висот», «Віленська синагога», «Мій народ»).	Досліджує паралелі в живописних полотнах і поетичних творах; аналізує вірші, визначає їх тематику; характеризує авангардні поетичні образи, створені митцем.

3	<p>Р.Л. Баумволь (1914 – 2000) – єврейський поет, кровно пов'язаний зі своїм народом і своєю мовою. Пам'ять про трагічну долю батька. І.Л. Баумвола, одеського єврейського драматурга, засновника єврейського театру (<i>«Світло над батьківським столом...»</i>).</p> <p><i>«Прогулянка»</i> – посвята Анні Ахматовій.</p> <p>Суперечка з нелегкою долею – <i>«Щасття»</i>.</p> <p>Вірші, присвячені Єрусалиму.</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>Розповідас</i> про нелегку долю поета і її родині, відтворення їх у поезії;</p> <p><i>робить</i> ідейно-художній аналіз віршів,</p> <p><i>декламує: напам'ять</i> вірш (за вибором).</p>
2	<p>Ю. П. Морін (народ. 1937), Поезії – шолохенняк дучай поета.</p> <p><i>«Не буває марним прекрасне...»</i>, <i>«Коли ми були мелоді...»</i> та інші. Мелодійність, душевна теплота, щирість – визначальні ознаки творів.</p>	<p><i>Вирізано читас</i> вірші (за вибором, напам'ять);</p> <p><i>наводять</i> приклади художніх засобів, що створюють емоційний фон поезій</p>
7	<p>1</p> <p>Систематизація вивченого за навчальний рік. Письменники про Україну, єврейський народ, історію їх взаємозв'язків</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>презентує (сформувос творчий жист)</i> улюбленої таір.</p>

Для вивчення напам'ять:

1. Р. Баумволь. 1 вірш (за вибором).
2. Ю. Морін. 1 вірш (за вибором).

Зміст програми

11 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

32 години навчальних; 2 години – контроль; 1 година – систематизація вивченого

№ теми	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Освітні вимоги
1	2	Вічні моральні цінності	Учень (учениця): <i>тлумачить окремі</i> положення Нобелівської лекції автора, пов'язані із захистом мови ідиш; <i>Знає зміст</i> прочитаних оповідань, <i>знаходить</i> автобіографічні факти; <i>формулює</i> тему та ідею збірки; <i>відзначає</i> красу і позитив сімейних відносин на фоні численних випробувань.
2	3	І. Башевис Зінгер (1904 – 1991). 3 Нобелівської лекції – на захист мови ідиш. Збірка <i>«Татів домашній суд»</i> (2 оповідання – на вибір) – автобіографічні оповідання єврейського хлопчика.	
2	3	З історії єврейського народу	<i>Формулює</i> ознаки нового типу історичного роману – інтелектуального; <i>коментує</i> події, описані у творі; <i>характеризує</i> образи, <i>пояснює</i> роль оповідача; <i>проводить паралелі</i> історичних подій і сучасності, зіставляє факти.
3	4	Л. Фейхтвангер (1884 – 1958) – німецький письменник, майстер історичного роману. <i>«Іудейська війна»</i> – інтелектуальний історичний роман. Історичне минуле єврейської держави очима давньоримського письменника та історика Йосифа Флавія.	
3	4	Із російської поезії Срібної доби	<i>Розповідає</i> про нелегкий життєвий шлях поета на зламі століть; <i>виразно читає</i> вірші (1 – напам'ять); <i>висловлює власну думку</i> про творче кредо автора; <i>конкретизує</i> ознаки сатири і лірики.
2	2	Саша Чорний (1880 – 1932). Життєвий і творчий шлях, зв'язок з Україною. Період життя в Білій Церкві. Майстерне поєднання сатири й лірики в поетичних творах (<i>«Є гаряче сонце, наївні діти...»</i> , <i>«Юмористична артіль»</i> , <i>«Читач»</i>). <i>«Під сурдинку»</i> - творчий маніфест поета.	
2	2	О. Е. Мандельштам (1891 – 1938). Трагічна доля талановитого поета, що загинув у ГУЛАГу. Захоплення античністю (<i>«Безсоння. Гомер. Тугі вітрила...»</i>). Свободолюбні мотиви (<i>Декабрист</i>). Єврейські мотиви (<i>«Жив Олександр Герцович, єврейський музикант...»</i>).	

4	7	<p style="text-align: center;">Єврейські поети проти війни. Засудження Голокосту</p> <p>3 Роза Ауслендер (1901–1988) – німецькомовна поетеса. Зв'язок з «малою батьківщиною» - Чернівцями («<i>Місто на схилах у сукні зеленій...</i>», «<i>Чернівці</i>»). Трагічне минуле – головна тема поезії. «<i>Пейзажі з диму</i>» – пам'ять про сім'ю, про Майданек і Треблінку. «<i>Мій соловей</i>», Мотиви єдності зі своїм народом («<i>Єрусалим</i>»). Переклади поезій П. Рихла українською мовою.</p> <p>2 Пауль Целан (1920 – 1970). Західна Україна в творчості поета (Чернівці – мала батьківщина). Переклади поезій українською мовою П. Рихла. Тема єврейства – невід'ємна тема творчості поета. Мотиви вічності буття («<i>З листом і годинником</i>»). «<i>Фуга смерті</i>» (в перекладах українською мовою) – реквієм за загиблими у концтаборах. Новації в царині поезії.</p> <p>2 Н. Закс (1891 - 1970) – німецька поетеса, лауреат Нобелівської премії. Творчість – поезія «німого крику» про трагедію Голокосту («<i>О, нічні труби...</i>», «<i>Коли день стихає...</i>», «<i>У країні Ізраїль</i>»).</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>виразно читає</i> вірші, <i>прояснює</i> їх настрій; <i>пояснює</i> ностальгічні ноти віршів; <i>досліджує</i> творчість поетеси з нелегкою долею; <i>розповідає</i> про участь у «Етичному семінарі» в Чернівцях (20-ті рр.. XX ст.); <i>розповідає напам'ять</i> «Мій соловей».</p> <p><i>Розповідає</i> про поневіряння поета під час Другої світової війни; <i>виразно читає і аналізує</i> вірші; <i>відзначає</i> новаторство поета-модерніста; <i>характеризує</i> модерністські ознаки (жанрові й художні особливості) «Фуги смерті», ілюструє прикладами; <i>висловлює власну</i> позицію до подій, згаданих у віршах.</p> <p><i>Декламує</i> вірші (за вибором – напам'ять); <i>пояснює та аргументує</i>, чому автор вважає себе «співцем трагедії єврейського народу».</p>
5	6	<p style="text-align: center;">Історичний роман середини ХХ століття</p> <p>4 В. С. Гроссман (1905 – 1964). Життєвий і творчий шлях. «<i>У місті Бердичеві</i>» - літературний дебют письменника. Журналістська діяльність в Україні фронтовика В. Гроссмана під час Другої світової війни. Роман «<i>Життя і доля</i>» – «Війна і мир» ХХ століття. Масштабність і багатоплановість оповіді про Другу світову війну і людину на ній. Система образів твору.</p>	<p><i>Переказує</i> відомості про життя і творчість письменника, зупиняючись на зв'язках з Україною, малою батьківщиною – Бердичевом; <i>з'ясовує</i> роль фронтової журналістської творчості у створенні головного роману його життя; <i>визначає</i> проблематику роману «Життя і доля»; <i>дає характеристику</i> головним героям; <i>робить</i> висновки про актуальність піднятих у романі питань.</p>

	2	М. Дрюон (1918 – 2009). Єврейсько-російське коріння видатного французького письменника. «Прокляті королі» – найвідоміша серія гостросюжетних історичних романів.	Учень (учениця): <i>читає</i> уривок одного з романів серії «Прокляті королі»; <i>аналізує</i> відтворення у романі історичних подій у Франції XIV ст.
6	4	Проблеми молоді у сучасному суспільстві	
	2	Сол Беллоу (1915 – 2005) – перший американський єврейський письменник – Нобелівський лауреат. «Пригоди Огі Марча» – роман про становлення молодої людини в найдраматичніші моменти історії. Світ маленького єврейського поселення – спогади про власне дитинство.	<i>Розповідає</i> про дитинство автора, яке знайшло відображення в романі; <i>акцентує увагу</i> на глибокому психологізмі роману, ілюструючи прикладами; <i>вказує</i> на національний колорит твору; <i>характеризує</i> головного героя, <i>висловлює своє ставлення</i> до нього.
	2	Дж. Д. Селінджер (1919 – 2010). Зображення процесу дорослішання юнака, непростих сімейних відносин у романі «Над прірвою у житті» . Голден Колфілд – головний герой роману. Актуальність проблематики роману.	<i>Читає і коментує</i> прочитане; <i>розмірковує</i> над поведінкою головного героя, висловлює своє ставлення до нього; <i>доводить</i> актуальність роману.
7	6	Із сучасної літератури	
	2	І. Вайсман (1959 - 2009). Нелегка доля талановитої поетеси, народженої в Україні – Білій Церкві. Глибокі сімейні традиції і відображення їх у прозових творах («Четверта стіна» , «Чорна сльоза»). Поезія – «Теплий Дім» її душі. Оптимізм, щирість, сила духу – невід’ємні складові життя і творчості. «О, полюби мене, доле» , «Хвилююсь, знову хвилююсь...» , «Притча» та ін. вірші – свідчення в любові до життя.	<i>Готує індивідуальне повідомлення</i> про життєвий і творчий шлях поетеси; <i>читає і коментує</i> уривки з прозових творів; <i>виразно читає</i> вірші (один – напам’ять, за вибором); <i>виконує художній аналіз</i> поезій; <i>висловлює своє ставлення</i> до автора.
	2	Д. І. Рубіна (народ. 1953 р.) – відома сучасна ізраїльська письменниця. «Біла голубка Кордови» – роман про генія підробки, закоханого в мистецтво. Трагічна і авантюрна доля Захара Кордовіна.	<i>Переказує і коментує</i> ключові епізоди роману; <i>формулює</i> тему та ідею твору; <i>пояснює</i> символічну назву; <i>характеризує</i> головного героя.
	2	Л.Є. Улицька (народ. 1943 р.). Бестселер «Даніель Штайн, перекладач» – роман про незвичайну долю єврея, який шукає і знаходить	<i>Виразно читає і коментує</i> епізоди, що схвилювали найбільше, <i>аргументує свій вибір</i> ; <i>пояснює</i> доцільність незвичайної

8	1	<p>«шлях» на Батьківщину, допомагає знайти себе багатом мезвіренням і незалежним. Особливості композиції твору - роману в листах.</p> <p>Систематизація вивченого за початковий рік.</p> <p>Епісьменники про Україну, єврейський народ, історію їх взаємозв'язків.</p>	<p>композиції твору; <i>характеризує:</i> головного героя; <i>висловлює:</i> власну позицію до зображених подій.</p> <p><i>Учень (учениця):</i> <i>презентує:</i> улюблений твір.</p>
---	---	--	--

Для вивчення напам'ять:

1. Саша Черний. 1 вірш (за вибором).
2. О. Маннзельштам. 1 вірш (за вибором).
3. Р. Ауслендер «Мій селювей».
4. Н. Закс. 1 вірш (за вибором).

Використані джерела

1. «Алеф» – ежемесячный еврейский международный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.alefmagazine.com
2. «Лехаим» : журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.lechaim.ru
3. «Счастье, что я – это я!» : Антология израильской детской литературы (для детей дошкольного младшего школьного возраста) : В 2-х тт. – Изд-во : «Библиотека – Алия», Иерусалим, 1990.
4. Аронов М. Александр Галич. Полная биография / Михаил Аронов. – М. : Новое литературное обозрение, 2012. – 880 с.
5. Балабко О. В. «Київ, Іринінська, Лифарям...». Повість за листами митця / О.В.Балабко. – Чернівці : Букрек, 2011. – 236 с.
6. Богайчук М. А. Література і мистецтво Буковини в іменах : словник-довідник / М.Богайчук. – Чернівці, 2005. – С. 301.
7. Бочаров А. Г. Василий Гроссман : Жизнь, творчество, судьба / А.Г.Бочаров. – М. : Советский писатель, 1990. – 402 с.
8. Бялик Х-Н. Сказание о погроме / пер. с евр. и предисл. В. Жаботинского. – Одесса: Кадима, 1906. – С. 5-16.
9. Вайсман И. Четвертая стена / И.Вайсман. – Тель-Авив : Израиль, 2000. – 182 с.
10. Воспоминания о Бабеле ; сост. А. Н. Пирожкова, Н. Н. Юргенева. – М. : Книжная палата, 1989. – 336 с.
11. Газета «Еврейское слово» : газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.e-slovo.ru
12. Давид Маркиш. О русско-еврейской литературе в Израиле [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.e-slovo.ru/489/k2.htm
13. Двали Н. Культовая писательница Дина РУБИНА // Бульвар Гордона . – № 25 (425), 18 июня 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.bulvar.com.ua/arch/2013/
14. Еврейская публичная библиотека МЕОЦ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.kipaknig.narod.ru/online.htm
15. Жуков С. И. Фронтовая печать в годы Великой Отечественной войны. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1968. – С. 5.
16. Зингер И. Б. Голем [текст] / И.Б. Зингер. – М. : Лехаим; ОГИ; Фонд Ави Хай, 2008. – 27 с.
17. История русской советской поэзии. 1941-1980 / А.И. Павловский, В.В. Бузник, А.И. Михайлов, др. . – Ленинград : Наука, ЛО, 1984 . – 399 с.
18. Краткая литературная энциклопедия в 9-и тт. – М. : Советская энциклопедия, 1975. – Т.8. – С.796.

19. Ксьондзик Н. Сучасна література в Ізраїлі. Корисні уроки для українців / Наталія Ксьондзик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2009/02/10/suchasna-literatura-v-izrajili-korysni-uroky-dlja-ukrajinciv/>
20. Лауреаты Нобелевской премии : энциклопедия ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1992. – 213 с.
21. Лемстер М. Еврейский баснописец и мудрец Элиэзер Штейнбарг / Ин-т межэтнич. исследований АН Республики Молдова. – Кишинев : Ruxanda, 1999. – С. 173–218.
22. Наливайко Д.С. Дрюон Моріс // Українська літературна енциклопедія в 2-х тт. – Том 2. – К. : УРЕ, 1990, с. 117.
23. Параллели. Русско-еврейский историко-литературный и библиографический альманах. № 2–3. – М. : «Дом еврейской книги», 2003. – 776 с.
24. Симонов К., Эренбург И. Репортажи и статьи. 1941–1945 – М. : «Агентство печати «Новости», 1984. – 328 с.
25. Шагал Б. Горящие светильники / Б.Шагал – СПб. : Лимбус Пресс, 2001. – 224 с.
26. Шварц Е. Евгений Шварц. Живу беспокоійно... Из дневников / Е.Шварц. – Л. : Советский писатель, 1990. – 752 с.
27. Электронная еврейская библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eleven.co.il/article/12711>

Твори для самостійного читання

- ◆ Ауслендер Р. Мотиви гетто. Час фенікса: вірші та проза / *Переклад Петра Рихла.*
- ◆ Бабель І. Одеські оповідання.
- ◆ Баумволь Р. Казки для дорослих.
- ◆ Башевіс Зінгер І. Люблінський штукар. Шоша.
- ◆ Бялик Х-Н. Пісні і поеми.
- ◆ Вайсман І. Мій сумний ангел. Четверта стіна. Чорна сльоза.
- ◆ Галич А. Вибрані поезії.
- ◆ Гросман. В місті Бердичеві. Україна без євреїв.
- ◆ Гудзенко С. Вірші.
- ◆ Еренбург І. Буревій.
- ◆ Леви П. Надпис на лобі. Інакші. Складний вибір.
- ◆ Левітес І. Відпусти мій народ...
- ◆ Севела Е. Чому немає раю на Землі.
- ◆ Стругацькі Аркадій і Борис. Важко бути богом. Пікнік на узбіччі.
- ◆ Фейхтвангер Л. Гойя.
- ◆ Цвейг С. Новели. Легенда про третього голуба. Бальзак. Лев Толстой.
- ◆ Целан Пауль. Мак і пам'ять. Мовні ґрати. Поезії / *Переклад з нім. та післямова Петра Рихла (нім. та укр. мовами).*
- ◆ Шолом-Алейхем. Картини Бердичівської вулиці. З ярмарку. Мандрівні зорі.
- ◆ Шварц Є. Тінь. Дракон.

Відповідь рецензенту

програми спецкурсу «Єврейська література» для учнів 8-11 класів
(автори-укладачі – Андрющенко Н. І., Двухбабна А. О.)

Шановний Павле Брониславовичу!

Висловлюємо щиру вдячність за Ваше уважне ставлення до змістового наповнення програм варіативної складової в цілому, а також ретельний аналіз запропонованої нами програми спецкурсу «Єврейська література» для учнів 8-11 класів (автори-укладачі – Андрющенко Н.І., Двухбабна А.О., Білоцерківський приватний НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок «Міцва-613», Київська область»), яка враховує специфіку діяльності загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням мовами національних меншин.

Дякуємо за надані слушні зауваження і доповнення, які сприяли вдосконаленню змісту даної програми. Більшість із них ураховані в оновленій редакції програми спецкурсу.

Також надаємо більш детальні пояснення щодо внесених нами змін:

<i>Зауваги та пропозиції рецензента</i>	<i>Пояснення та аргументація внесених змін</i>
<i>Про поглиблення українознавчого компонента програми й відображення у Пояснювальній записці до програми</i>	<p>У Пояснювальній записці аргументовано особливість добору літературного матеріалу для організації навчання. Зауважено про українознавчий підхід до організації вивчення літературних творів.</p> <p>Українознавчий компонент враховано в змісті програми, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">– українською мовою відбувається аналіз творів і бесіда за прочитаним, за наявності перекладних текстів – і коментоване читання;– реалізовано системне розкриття літературно-історичних зв'язків з Україною письменників: Шолом-Алейхема, Х-Н. Бялика, І. Бабеля, В. Гроссмана, П. Целана, Р. Ауслендер, І.Вайсман та ін. <p>Внесені такі доповнення і уточнення:</p> <ul style="list-style-type: none">- «Систематизація вивченого за навчальний рік. <i>Письменники про Україну, єврейський народ, історію їх взаємозв'язків</i>» (у змісті програми кожного класу);- «Хаїм-Нахман Бялик (1873 – 1934). Життєвий і творчий шлях. Одеський період творчості»;

	<ul style="list-style-type: none"> - «М. М. Хемлін (народ. 1960). Творчий шлях письменниці; <i>спільність мотивів з творами Шолом-Алейхема та І. Бабеля (опис традицій українсько-єврейського провінційного містечка);</i> - «С.П. Гудзенко (1922 – 1953). <i>Становлення поета-киянина»;</i> - «Шолом-Алейхем (1859 – 1916) – український, єврейський письменник, класик єврейської літератури. Шолом-Алейхем та Україна. Життєвий і творчий шлях письменника, <i>період життя в Білій Церкві... Український колорит у творах»;</i> - «І. Е. Бабель (1894 – 1940). Життєвий і творчий шлях. «Одеські оповідання», «Конармія»; - «Діна Калиновська (1934 – 2008). <i>Дитячі роки, проведені в Одесі, теплота спогадів письменниці про свою родину. «О субота!» - повість про старих людей, які оберігають сімейну пам'ять. Історія одеської єврейської родини – основа повісті»;</i> Р. Л. Баумволь (1914 – 2000)... Пам'ять про трагічну долю батька, І-Л. Баумволя, одеського єврейського драматурга, засновника єврейського театру («Світло над батьківським столом...»); - «В. С. Гроссман (1905 – 1964).. «У місті Бердичеві» - літературний дебют письменника. Журналістська діяльність в Україні фронтовика В. Гроссмана у період Другої світової війни»; - «І. Вайсман (1959 - 2009). Нелегка доля талановитої поетеси, народженої в Україні – Білій Церкві. Глибокі сімейні традиції і відображення їх у прозових творах («Четверта стіна», «Чорна сльоза»).
<p>Окремі зауваження до вжитих понять, термінів і висловлювань</p>	<p>З метою коригування окремих висловлювань, вжитих термінів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Поглиблено українознавчий компонент у темі: «Еліезер Штейнбарг (1880 – 1932) і Україна. Місце поета у культурному середовищі м. Чернівці». Видалено словосполучення «єврейський Крилов» з метою уникнення некоректності зіставлення авторів. – Змінено словосполучення «фашистської Німеччини» на словосполучення «нацистської Німеччини». – Виправлено в тексті історичне поняття «Холокост» на «Голокост» – Тема, пов'язана з вивчення російської поезії

	Срібної доби, залишена без змін, оскільки таку назву в літературознавстві має суто російська поезія початку ХХ століття, яскравими представниками якої є Сава Черний та Осип Мандельштам.
--	---

Щиро дякуємо за надані рекомендації та співпрацю!

З повагою
автори-укладачі спецкурсу:

Андрющенко Наталія Ігорівна

Двухбабна Анна Омелянівна